

O NOVÝCH VÝZVACH VO VÝUČBE PRÁVNEJ ANGLIČTINY

NEW CHALLENGES IN TEACHING LEGAL ENGLISH

Barbara Mitríková

Jazyková príprava na neľogických fakultách prechádza neustálymi zmenami. Napriek tejto situácii môžeme s určitou istotou konštatovať, že záujem o odborný jazyk neklesá, práve naopak, nová doba prináša so sebou aj nové výzvy. Predložený príspevok monitoruje stav výučby právneho (anglického) jazyka, nové výzvy, ktorým čelí, skúma to, ako sa mení pozícia učiteľa jazykovej prípravy, ako sa mení forma výučby. Lebo už nepostačuje len vedieť, je dôležité aj vedieť ako.

Kľúčové slová: jazyková príprava, právna angličtina, profil absolventa, prekladateľské zručnosti, prezentačné zručnosti, trendy a výzvy vo výučbe právneho jazyka.

During the last decade, language teaching at non-philological faculties underwent significant changes. The present article attempts to analyse the current situation in legal English teaching in view of these changes and in respect of the position of the teacher, the teaching strategies and scrutinizes the new trends it faces, because it is not only what to know, but the know-how that matters.

Key words: language teaching, legal English, portfolio of the graduate, translation skills, presentation skills, new trends and challenges in legal English teaching.

Počas predchádzajúcej dekády podstúpilo Oddelenie cudzích jazykov KROKF FF UPJŠ v Košiciach radikálnu transformáciu z pôvodne rektorátnej katedry až ku dnešnej podobe, keď ju zastrešuje Katedra romanistiky a klasickej filológie na Filozofickej fakulte UPJŠ. Oddelenie cudzích jazykov zabezpečuje jazykovú prípravu v anglickom, nemeckom, francúzskom a ruskom jazyku na všetkých fakultách univerzity, t.j. na Fakulte verejnej správy, na Lekárskej fakulte, Prírodovedeckej fakulte, Právnickej fakulte ako aj na Filozofickej fakulte v rôznych programoch bakalárskeho, magisterského, doktorského i doktorandského štúdia. Postupom času sa členky oddelenia začali špecializovať v rámci odborov/fakúlt, z objektívnych dôvodov zabezpečujú jazykovú prípravu pre viaceré odbory. Autorka príspevku zastrešuje jazykovú prípravu pre študentov Právnickej a Lekárskej fakulty a tento príspevok mapuje situáciu na Právnickej fakulte.

Jazyková príprava pre právnikov sa obmedzuje na anglický jazyk, nemecký jazyk a francúzsky jazyk, pričom anglický jazyk hrá v porovnaní s ostatnými jazykmi prím. V porovnaní s minulosťou, kedy sa výučba (dokonca dvoch) cudzích jazykov realizovala obligatórne, je dnes v rámci kreditového štúdia cudzí jazyk zaradený medzi povinne voliteľné predmety, avšak približne osemdesiat percent študentov si volí jeden cudzí jazyk (podľa preferencií väčšinou anglický jazyk). Vstupná jazyková úroveň študentov sa pohybuje v škále od stredne pokročilý až pokročilý (B1-B2), ale nakoľko neexistuje mechanizmus selekcie, nie je možné zabrániť prípadom, že sa v každej skupine vyskytne minimálne jeden študent (falošný začiatok) a to občas skomplikuje prácu na seminároch. Základný predmet

Anglický jazyk pre právnikov I a II zaradený do prvého ročníka bakalárskeho štúdia je v súčasnosti rozdelený do dvoch samostatných blokov, z ktorých každý končí skúškou, s týždennou dotáciou dvoch hodín týždenne počas semestra (štrnásť týždňov). Ďalšie možnosti jazykovej prípravy pre študentov druhého, tretieho a štvrtého ročníka na Právnickej fakulte ponúkajú nadstavbové predmety Právna komunikácia v anglickom jazyku v zimnom semestri a Obchodná angličtina v letnom semestri. Aj keď sa uvedené predmety nachádzajú v skupine medzi nepovinnými predmetmi, vyberajú si ho (väčšinou motivovaní) študenti na pokročilejšej úrovni, a tým pádom je práca na seminároch veľmi efektívna a umožňuje venovať sa aj komplexnejším otázkam resp. prenikať aj do hĺbky. Jazyková príprava v externej forme sa obmedzuje na pár stretnutí počas semestra, čo je absolútne nepostačujúce a úspešné absolvovanie skúšky si vyžaduje dôkladné domáce samoštúdium. Jazyková príprava v rámci doktorandského štúdia prebieha vo forme individuálnych konzultácií po predchádzajúcej domácej príprave.

V tomto bode je legitímne načrtnúť profil absolventa Právnickej fakulty. Veľkým pozitívom je, že absolvent má veľmi široké uplatnenie v praxi (či už priamo v justícii ako advokát, sudca, vyšší súdny úradník, prokurátor alebo exekútor, notár, probačný úradník, mediačný úradník, resp. ako firemný právnik, úradník verejnej či štátnej správy a nevylučuje sa ani pôsobenie v medzinárodných a európskych inštitúciách alebo ako vysokoškolský pedagóg). Na druhej strane, pre absolventa je čoraz komplikovanejšie uplatniť sa vo svojom odbore, pretože trh je v súčasnosti presýtený právnikmi a absolventi sa musia zamestnať v iných profesiách. Práve preto je veľkou výhodou, ak absolvent disponuje inými doplnkovými zručnosťami a schopnosťami, ktorými sa odlišuje ako napr. excelentnou znalosťou aspoň dvoch cudzích jazykov.

V snahe kopírovať potreby trhu a sledovať nové trendy sa výučba anglického právneho jazyka zameriava na niekoľko základných cieľov v nasledujúcom slede:

- osvojenie základnej terminológie právnej vedy
- oboznámenie sa s právnym systémom anglo-americkéj proveniencie
- osvojenie základnej terminológie rôznych právnych odvetví
- práca s právnymi dokumentmi a textami rôznych žánrov
- nácvik prekladateľských zručností
- nácvik lexikálno-gramatických zručností so zreteľom na špecifiká v právnom jazyku (podmienkové vety, modálne slovesá, predložky, negácia, slovotvorba, atď.)
- rozvoj akademických zručností
- rozvoj prezentačných schopností
- rozbor prípadovej štúdie
- simulácia sporu

Začiatky štúdia právnej angličtiny mnohokrát sprevádzajú obrovské problémy, ktoré s ohľadom na povahu právneho diskurzu musia najmä jazykovo menej zdatní študenti preklenúť. Výučba sa v úvode sústreďuje na osvojenie základnej terminológie z oblasti jurisprudencie a právnych odvetví občianskeho a trestného práva a oboznámenie sa s právnym systémom anglo-americkéj proveniencie. V tejto fáze je výučba zameraná výrazne obsahovo

(*content-based instruction*) a učiteľ sa nezriedka ocitne v situácii, že musí vysvetľovať termíny, ktoré pokladá za samozrejmé a čo je zarážajúcejšie, dokonca z materinského jazyka! (žaloba vs. obžaloba, kto je odporca, koncipient). Po teoretickom úvode do právnej vedy, ako prerekvizite, sa výučba orientuje viac aj na jazyk (*language-based instruction*), na základnú terminológiu jednotlivých právnych disciplín, napr. rodinné právo, civilné právo hmotné i procesné, dedičské právo, záväzkové právo, právo obchodných spoločností, trestné právo atď. Množstvo nových informácií nesie so sebou prekvapujúce zistenie aj pre jazykovo kompetentnejších študentov, že v porovnaní so stredoškolským systémom, si štúdium cudzieho jazyka, odborného jazyka, vyžaduje intenzívne doplnkové samostatné štúdium vzhľadom na jeho náročnosť. V minulosti sa výučba právneho jazyka zakladala hlavne na práci s textom, kedy bol učiteľ dominantný (*teacher-centered approach*) a študent v pozícii pasívneho prijímateľa. V súčasnosti, v ére rozvoja informačných technológií sa nám ponúkajú nové možnosti, prostredníctvom ktorých sa študenti môžu aktívnejšie zapájať do aktivít na seminároch. Využívanie informačných technológií výučbu jazyka oživí a navyše tento spôsob študentov dostatočne oslovuje, lebo už nielen obsah, ale aj forma výučby rozhoduje.

Berúc do úvahy vyššie uvedené skutočnosti a to, s čím sa absolventi v praxi bežne stretávajú, kladieme veľký dôraz na nácvik prekladateľských zručností a hľadanie prekladateľských riešení pri inštitútoch, ktoré nemajú svoj ekvivalent vzhľadom na odlišnosti v právnej realite (*continental vs common law*) napr. formou komparatívneho štúdia vybraných ustanovení zákonov alebo autentických dokumentov. Práve autentické texty sa pri prekladoch veľmi osvedčili, pri zdôvodňovaní prekladov inšpirujú ku konfrontácii s inými prekladateľskými riešeniami a argumentácii. V takých prípadoch sa často potvrdzuje fakt, že napriek širokej ponuke a dobrej dostupnosti právnických slovníkov, sa vyžaduje znalosť fungovania systému. Anglickú právnu terminológiu nie je možné chápať izolovane; neustále sa prízvukuje jej kontextové zapojenie a to vedie študentov k práci s primárnymi i sekundárnymi zdrojmi. Tento prístup prináša dve výhody: jedna, že pracujú s anglickým (odborným) jazykom a druhá, že si rozvíjajú akademické zručnosti (vyhľadávajú, spracovávajú a odovzdávajú právne informácie). V sfére akademických zručností stále badať viditeľné nedostatky, preto je nutné ich podporovať v nácviku aj vo forme domácich zadaní, napr. zdefinovať, napísať abstrakt, správne citovať, atď. V kontexte pracovného práva sa realizuje aj príprava na pracovný pohovor vrátane vypracovania všetkých osobných písomností, dokonca i spísania pracovnej zmluvy.

Asi najdôležitejšia kompetencia, ktorou musí každý dobrý právnik disponovať je schopnosť správne sa vyjadrovať a to sa týka písomnej i ústnej formy, lebo právny jazyk zahŕňa jazyk právnych dokumentov ako aj jazyk súdnej siene. Právnomu jazyku sa často vyčíta jeho pompéznosť, komplikovanosť, neosobnosť, zložitá syntaktická štruktúra a iné vlastnosti. Jazyk ako nástroj v rukách právnika by sa mal používať cielene, presne, jednoducho, zrozumiteľne a jednoznačne. Ale ruku na srdce, je to skutočne tak? Prvý kontakt s právnym textom (napr. zmluvou) v nás väčšinou vyvoláva rozpačité pocity a v prípade cudzieho jazyka to platí dvojnásobne, dokonca aj u jazykovo zdatnejších jedincov. Práve tu potrebujú študenti asistenciu, musia sa naučiť ako k problému pristupovať, naučiť sa zložitý text správne čítať a členiť. Asi najproblematickejšim sa javí nácvik písaných prejavov, lebo tu podobne ako

u akademických zručností sa objavujú problémy, ktorých eliminácia si vyžaduje veľa práce a námahy. Pri ústnom prejave je situácia a niečo pozitívnejšia, avšak nepostačujúca hodinová dotácia nedáva každému študentovi rovnaký priestor na primerane dlhé vyjadrenie sa. Z tohto dôvodu ústne prezentácie v trvaní niekoľkých minút s následnou diskusiou o danej problematike supľujú tento problém. S istotou môžeme potvrdiť, že prezentácie sa tešia veľkej obľube, hoci aj tu sa neraz vyskytujú problémy. Napriek tomu, že formálne a obsahové požiadavky na prezentácie sú vopred známe, pričom štýl a úprava je plne v kompetencii prezentujúceho, a upozorňujeme aj na spôsob citovania a uvádzania použitej literatúry, občas sa vynorí najpálčivejší problém, plagiátorstvo. Len pár prezentujúcich si volí ústnu prezentáciu kombinovanú s písomnou (*posterom*), väčšina sa prikláňa k hovorenej obrazovej prezentácii (*Power Point Presentation*). V súčasnej dobe rozvoja informačných technológií pri prezentáciách študenti prekonávajú svoje maximá, excelentne demonštrujú svoje počítačové zručnosti, používanie informačných technológií a technických pomôcok, niekedy však na úkor obsahovej kvality prezentácie.

Kazuistika resp. prípadové štúdie ako metóda využívaná v rôznych odboroch a veľmi intenzívne v práve, s detailným opisom a rozborom prípadu, jeho okolností a stavu je neoddeliteľnou súčasťou anglo-americkéj právnej kultúry a štúdia na právnických fakultách v týchto krajinách. Táto metóda sa v hojnej miere využíva aj pri výučbe právneho jazyka, na rozbor sa študentom predkladajú najznámejšie podstatne jednoduchšie spracované prípady osobitného významu. Prípadové štúdie sú meradlom analytických schopností študentov, poskytujú im cenné informácie a v neposlednej miere rozvíjajú ich jazykové kompetencie. Okrem konkrétnych prípadových štúdií (reálnych prípadov, ktorých je väčšina) na štúdium zaraďujeme aj fiktívne prípady, buď z knižných bestsellerov významných autorov alebo z filmov z právnického prostredia (prevažne americkej produkcie). Záujem o tento typ aktivity je nevídaný a neodradí ani ten fakt, že diela je potrebné naštudovať si samostatne, vopred a v anglickom jazyku. Ďalším krokom a logickým vyústením by mal byť simulovaný súdny spor v anglickom jazyku, avšak tento typ aktivity si vyžaduje podrobnú a dôkladnú prípravu a nateraz toto nie je možné zrealizovať z objektívnych príčin.

Na záver je legitímne položiť si otázku, či pár semestrov výučby anglického jazyka počas štúdia na vysokej škole postačuje potrebám absolventov, ktorí musia ovládať nie základy, ale nuansy právneho jazyka, aby boli konkurencieschopní v dobe, keď majú právnici veľký problém umiestniť sa na trhu práce napriek tomu, že ich vzdelanie má široké uplatnenie. Odpoveď znie jednoznačne nie. Avšak s prihliadnutím na typ štúdia a *status quo* je primárnym cieľom výučby anglického právneho jazyka z tohto dôvodu podať pomocnú ruku k efektívnemu samostatnému štúdiu a vzbudiť u študentov záujem o danú problematiku.

LITERATÚRA

- GARNER, B. A. Black's Law Dictionary. St. Paul, MN.: West Group, 1999. ISBN 0-314-22864-0.
HARMER, J. The practice of English language teaching. Harlow: Longman, 1991. ISBN 0-582-09133-0.
CHROMÁ, M. New Introduction to Legal English. Volume I, II. Praha: Karolinum, 2003. ISBN 80-246-0720-4.
CHROMÁ, M. Anglicko-český právnický slovník. Praha: Leda, 1997. ISBN 80-85927-25-X.

CHROMÁ, M. Česko-anglický právnický slovník. Praha: Leda, 2001. ISBN 80-85927-90-X.
MEŠKO, D./KATUŠČÁK, D. et al. Akademická príručka. Martin: Osveta, 2004. ISBN 80-8063-150-6.
ŠTEFANOVIČ, M. Základy porovnávacej právovedy. Bratislava: PrFUK, 1996. ISBN 80-7160-070-9.
www.upjs.sk

ÚDAJE O AUTOROVI:

Mgr. Barbara Mitříková
Oddelenie cudzích jazykov
Katedra romanistiky a klasickej filológie
Filozofická fakulta UPJŠ v Košiciach
Moyzesova 6
040 01 Košice
Slovenská republika
Email: bmitrikova@hotmail.com